

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

*Методичні рекомендації для здобувачів спеціальності
А4 Середня освіта. Українська мова і література
галузі знань А Освіта
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*

Суми – 2026

УДК 82.091(07)

У45

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 7 від 02 березня 2026 року)*

Рецензенти:

Рудь О. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Іщенко О. А. – доктор філософії, старший викладач кафедри журналістики й філології Сумського державного університету

У45 Українська література кінця ХХ – початку ХХІ століття: методичні рекомендації для здобувачів спеціальності А4 Середня освіта. Українська мова і література галузі знань А Освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад. Л.М. Горболіс. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2026. – 54 с.

У методичних рекомендаціях запропоновано програму курсу «Українська література кінця ХХ – початку ХХІ століття», розподіл годин, тематику практичних занять, теми для самостійного опрацювання, літературу до курсу та окремих тем, норми оцінювання знань здобувачів першого рівня вищої освіти зі спеціальності А4 Середня освіта. Українська мова і література галузі знань А Освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Винесені на обговорення теми зорієнтовані на формування компетентностей, необхідних для майбутньої роботи вчителя в закладах загальної середньої освіти. Здобувачам запропоновано матеріали для опрацювання творчості Ю. Андруховича, О. Забужко, М. Матіос, В. Шкляра, Ю. Щербака, а також художнього доробку популярних у 90-х роках ХХ століття літературних угруповань. Окремий блок у рекомендаціях становлять практичні заняття, теми для самостійного опрацювання, питання підсумкового контролю.

УДК 82.091(07)

© Л.М.Горболіс, 2026

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2026

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	6
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	14
САМОСТІЙНА РОБОТА.....	25
ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	29
ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	32
ДОДАТОК. ЗРАЗОК КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ	39

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу – сформувати системні знання про український літературний процес кінця ХХ – початку ХХІ ст., творчість письменників в утвердженні національної самобутності українського письменства; теоретичне і практичне освоєння стильової специфіки, тематико-проблемного діапазону, жанрової специфіки, художніх особливостей творів українських письменників кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є український літературний процес кінця ХХ – початку ХХІ ст. (жанрово-стильові тенденції доби, життя і творчість, індивідуальний стиль письменників, тематико-проблемний діапазон літературних творів) у контексті культурно-мистецьких здобутків.

Завдання курсу – *поглибити* теоретичні знання здобувачів про розвиток української літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст., *сприяти* вдосконаленню практичних навичок і вмій самостійно й об'єктивно оцінювати літературознавчі праці, художні твори та характеризувати літературний процес; *формувати* вміння виявляти й пояснювати національну своєрідність та загальнолюдську цінність української літератури; *дослідити* місце, роль і значення творів українських письменників у культурно-мистецькому просторі; *розрізняти* стильову специфіку творів українських письменників; *формувати* у здобувачів духовно-ціннісні орієнтири, читацьку компетентність, естетичний смак засобами художнього слова.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової, творчої діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей) («Положення про систему забезпечення академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності Сумського державного педагогічного університету

імені А.С. Макаренка», що ухвалене рішенням вченої ради університету протокол № 12 від 18 червня 2020 року https://www.sspu.edu.ua/images/2020/doc/polozhennya_pro_sistemu_zabezpechennya_ad_2866f.pdf).

Методи навчання

проблемно-пошукові, дослідницькі, проєктні, інтерактивні (вебінари, дистанційні освітні технології), самонавчання, практичні методи навчання (практичні та дослідні роботи).

Методики та технології навчання

теоретико-інформаційні (усний виклад, лекція, бесіда, розповідь, консультація, пояснення, обговорення, дискусія), пошуково-творчі (мозкова атака, творчий діалог, інтерпретація текстів), самостійна робота (виконання завдань), контрольньо-оцінювальні (контрольна робота).

Передумови для вивчення дисципліни

Зв'язки з навчальними курсами професійного циклу: *українська література, фольклор*, а також із дисципліною *історія та культура України* із циклу загальної підготовки.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	<p>Знання: студент на високому рівні самостійно й об'єктивно оцінює художні твори та характеризує літературний процес; знає особливості розвитку української літератури, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; володіє знаннями про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою; знає творчі біографії письменників, художні тексти; фахово оперує літературознавчими поняттями.</p> <p>Вміння: студент на високому рівні володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, обґрунтовувати власну оцінку і враховувати думку літературознавців; уміє порівнювати літературні факти, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності; визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; вміє генерувати ідеї, виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування; вміє працювати (аналізувати, систематизувати, узагальнювати) з першоджерелами, літературно-критичними працями та застосовувати матеріал на практиці; чітко й аргументовано висловлює свої думки. Дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
82-89	<p>Знання: студент на високому рівні самостійно оцінює художні твори та характеризує літературний процес; знає особливості розвитку української літератури, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів (допускає незначні неточності); володіє знаннями про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою; знає творчі біографії письменників, художні тексти; оперує літературознавчими поняттями.</p> <p>Вміння: студент на високому рівні володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; уміє порівнювати літературні факти, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності; визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; вміє генерувати ідеї, в основному вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування; вміє працювати (аналізувати, систематизувати, узагальнювати) з першоджерелами, літературно-критичними працями та</p>

	застосовувати матеріал на практиці; чітко й аргументовано висловлює свої думки. Дотримується принципів академічної доброчесності.
74-81	<p>Знання: студент на належному рівні самостійно оцінює художні твори та характеризує літературний процес; знає особливості розвитку української літератури, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів (допускає незначні неточності); у цілому володіє матеріалом про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою; знає основні етапи творчої біографії письменників, художні тексти; оперує літературознавчими поняттями.</p> <p>Вміння: студент на достатньому рівні володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; уміє порівнювати літературні факти, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності; визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; вміє генерувати ідеї, в основному вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування; вміє працювати з першоджерелами, літературно-критичними працями та застосовувати матеріал на практиці; чітко й аргументовано висловлює свої думки. Дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
64-73	<p>Знання: студент оцінює художні твори та характеризує літературний процес, апелюючи до літературно-критичних праць; у цілому знає особливості розвитку української літератури, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, хоча допускає помилки; у цілому володіє матеріалом про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою (у відповідях зустрічаються неточності); знає основні етапи творчої біографії письменників, художні тексти; в основному знає основні літературознавчі поняття.</p> <p>Вміння: студент володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, однак не завжди вміє обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; уміє порівнювати літературні факти, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності, інколи допускаючи негрубі помилки; визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; в основному вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературно-знавчого спрямування, однак не завжди вміє генерувати ідеї; вміє працювати з першоджерелами, літературно-критичними працями, але не завжди правильно застосовує матеріал на практиці; чітко висловлює свої думки. В основному дотримується принципів академічної доброчесності.</p>

60-63	<p>Знання: студент не завжди об'єктивно оцінює художні твори та характеризує літературний процес, не апелює до літературно-критичних праць; у цілому знає особливості розвитку української літератури, проте не має системних знань про зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, допускає помилки; у цілому володіє матеріалом про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою (у відповідях зустрічаються помилки / неточності); в цілому знає етапи творчої біографії письменників, художні тексти, основні літературознавчі поняття.</p> <p>Вміння: студент володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, однак не вміє обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; вміє порівнювати літературні факти, однак не вміє їх узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності, допускає помилки; визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; самостійно не вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування, не вміє генерувати ідеї; в основному вміє працювати з першоджерелами, літературно-критичними працями, але не вміє застосовувати матеріал на практиці; не завжди чітко й аргументовано висловлює свої думки. В основному дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
35-59	<p>Знання: студент не володіє знаннями, які б дозволяли йому оцінювати художні твори та характеризувати літературний процес, не апелює до літературно-критичних праць; не знає особливостей розвитку української літератури, не має системних знань про зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, допускає помилки; не на достатньому рівні володіє матеріалом про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою (у відповідях зустрічаються грубі помилки, неточності); побіжно володіє матеріалом про етапи творчої біографії письменників, художні тексти; не знає основних літературознавчих понять.</p> <p>Вміння: студент не володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, не вміє обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; не вміє порівнювати літературні факти, не вміє їх узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності, допускає помилки; з помилками визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; самостійно не вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування, не вміє генерувати ідеї; в основному вміє працювати з першоджерелами, літературно-критичними працями, але не вміє застосовувати матеріал на практиці; не завжди чітко й аргументовано висловлює свої думки. Порушує принципи академічної доброчесності.</p>

1-34	<p>Знання: студент не володіє знаннями, які б дозволяли йому оцінює художні твори та характеризувати літературний процес, не апелює до літературно-критичних праць; не знає особливостей розвитку української літератури, не має системних знань про зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, допускає помилки; не володіє матеріалом про специфіку взаємозв'язків творів українського письменства зі світовою літературою й культурою; не володіє матеріалом про етапи творчої біографії письменників, художні тексти; не знає основних літературознавчих понять.</p> <p>Вміння: студент не володіє вмінням аналізувати й поцінювати художні тексти, не вміє обґрунтовувати власну позицію і враховувати думку літературознавців; не вміє порівнювати літературні факти, не вміє їх узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності; не визначає змістові та формальні компоненти художніх текстів; не вміє виявляти та розв'язувати проблеми літературознавчого спрямування, не вміє генерувати ідеї; не вміє працювати з першоджерелами, літературно-критичними працями; не вміє чітко й аргументовано висловити свої думки. Порушує принципи академічної доброчесності.</p>
------	--

* Згідно з Положенням «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. Новою редакцією» від 28.11.2022 року можливе зарахування результатів навчання. Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання, отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню (контрольній роботі тощо), які передбачені робочою програмою даної навчальної дисципліни. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно з переліком компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 - 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання

Засоби діагностики результатів навчання

Засоби діагностики результатів навчання проводяться відповідно до вимог Положення *«Порядок організації поточного, семестрового контролю та підсумкової атестації здобувачів вищої освіти із використанням дистанційних технологій у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (від 25 травня 2020 року)»*.

Засобами діагностики та формами контролю є: поточний контроль (усне / письмове опитування, тестування, проекти, виконання творчих завдань, індивідуальна доповідь, участь у дискусіях та ін.), перевірка самостійної роботи, підсумковий контроль.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Художній діапазон української літератури кінця ХХ ст.

Тема 1. 1. Українська література від 90-х рр. ХХ століття до сьогодні: особливості розвитку, жанрова специфіка, тематико-проблемний діапазон. Дифузія жанрів. Українська дискусія про постмодернізм. Періодизація постмодерного періоду в сучасній українській літературі. Літературний андеграунд за тоталітарних умов (В. Діброва, Б. Жолдак, Л. Подерв'янський, Ю. Винничук). Академічна добросовісність здобувача у процесі опанування курсу «Українська література кінця ХХ – початку ХХІ ст.»

Тема 1.2. Літературні угруповання й організації кінця ХХ ст.

Історія створення літературного угруповання «Бу-Ба-Бу». Карнавальна естетика збірки «Бу-Ба-Бу». Полістилістична практика текстотворення бубабістів. Естетична платформа «Нової дегенерації». Сильова манера угруповань «Пропала грамота» й «Пси святого Юра». Специфіка поетичної картини світу угруповань «ЛуГоСад», «Орден Чину Ідіотів», «Музейний провулок, 8», «Західний вітер» та ін.

Тема 1. 3. Національний дискурс й екзистенційна матриця творчості Ю. Андруховича. Постать Ю. Андруховича в українській літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття. Специфіка творення національного дискурсу у романах Ю. Андруховича «Рекреації», «Московіада», «Перверзія». Роман «Таємниця» як художньо-літературознавчий автопортрет.

Тема 1. 4. Творчість О. Забужко в українському літературному процесі: місце, значення, жанрово-стильові доміанти. Проблемно-тематична, філософська зорієнтованість поезії О. Забужко – збірки «Травневий іній», «Диригент останньої свічки», «Автостоп», «Новий закон Архімеда», «Друга спроба. Вибране», «Вибрані вірші 1980-2013». Мала проза О. Забужко як наратив жіночої екзистенції. «Сестро, сестро», «Дівчатка», «Інструктор з тенісу», «Шукаючи собору», «Тут могла бути ваша реклама». Жінка і тоталітарна система в прозі О. Забужко. «Польові дослідження з українського сексу». «Музей покинутих секретів», «Інопланетянка», «Казка про калинову сопілку», «Я, Мілена».

Розділ 2. Жанрово-стильова специфіка української літератури початку XXI ст.

Тема 2. 1. Творчість М. Матіос. Тематико-проблемний діапазон, стильова специфіка поезії М. Матіос (збірки «З трави і листя», «Вогонь живиці», «Сад нетерпіння», «Десять дек морозної води», «На Миколая», «Жіночий аркан», «Жіночий аркан у саду нетерпіння»). Образи, стильові домінанти малої прози М. Матіос: зб. «Нація». Роман М. Матіос «Солодка Даруся»: код української історії і культури XX ст. «Щоденник страченої» як зразок жіночого психотриллера.

Специфіка відображення образу жінки у творах М. Матіос. «Життя коротке», «Майже ніколи не навпаки», «Москалиця», «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», «Вирвані сторінки з автобіографії», «Армагедон уже відбувся», «Черевички Божої матері», «Букова земля» тощо. Українське літературознавство про твори М. Матіос.

Тема 2. 2. Чорнобильська тематика в українській літературі: тенденції художньої реалізації. Українське літературознавство про «постчорнобильську бібліотеку». (Т. Гундорова, М. Павлишин). Ю. Щербак «Чорнобиль», С. Йовенко «Жінка в зоні», В. Шовкошитний «Чорнобиль: я бачив», П. Ар'є «На початку і наприкінці часів», Л. Костенко «Записки українського самашедшого», М. Камиш «Оформляндія», «Ряска», «Чормет», Т. Зарівна «Мовчання цезію», А. Андржевський «Чорнобильський пес Аксель». Нові вектори потрактування чорнобильської проблематики в українській літературі та культурі початку XXI ст.

Тема 2.3. «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра: романи про визвольні змагання українського народу. Місце романів «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра в творчості письменника та українському літературному процесі кінця XX – початку XXI ст. Історія написання романів. Документальна основа, жанрова своєрідність романів про визвольні змагання українського народу. Система образів творів В. Шкляра. Екзистенційні мотиви та особливості їх художньої реалізації в романах «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра. Критика і літературознавці про романи В. Шкляра

Тема 2.4. Трилогія Юрія Щербака «Час смертохристів: Міражі 2077 року», «Час великої гри: Фантоми 2079 року» та «Час тирана: Прозріння 2084 року»: жанрово-стильові особливості, проблематика,

образна система. Сюжетно-структурні та жанрово-стильові ознаки романів письменника. Модель героя майбутнього у творах Ю. Щербака. Образи-культи як символи доби в романах письменника. Проблеми й мотиви романів Ю. Щербака. Специфіка художнього часу і простору романів «Час смертохристів: Міражі 2077 року», «Час великої гри: Фантоми 2079 року» та «Час тирана: Прозріння 2084 року».

Тема 2.5. Українська література кінця ХХ – початку ХХІ ст.: творчість на межі масовізму. Модель «маленької» людини у романі В. Лиса «Століття Якова». Роман В. Шкляра «Ключ»: специфіка жанру, сюжету, образів. Культурологоцентричність оповіді у романі В. Єшкілева «Богиня і консультант». Роман Т. Белімової «Київ.ua»: тематико-проблемний діапазон, стильова специфіка, система образів. Модель «маленької» людини у романі В. Лиса «Століття Якова». «Фелікс Австрія» С. Андрухович – «чергова версія галицької історії» (Я. Поліщук). Місце твору серед галицької прози нової хвилі. Своєрідність художнього бачення Австро-Угорської імперії у «Фелікс Австрія» С. Андрухович. В. Івченко: серія книг про «найкращого сищика».

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Тема. Український літературний постмодернізм

Теоретичні питання

1. Постмодернізм у філософії.
2. Витоки літературного постмодернізму у Європі та Україні.
3. Літературна дискусія навколо українського постмодернізму в Україні кінця ХХ ст.
4. Риси літературного постмодернізму.

Практичні завдання

1. З'ясуйте, чому постмодернізм у європейських літературах був альтернативою модернізму, а в українській літературі – соцреалізму.
2. Окресліть коло питань, що з'явилися в українській культурі у процесі літературної дискусії кінця ХХ ст.
3. На прикладі наукових студій про український постмодернізм доведіть або спростуйте тезу, що постмодернізм в Україні – явище позитивне.
4. Складіть таблицю представників постмодернізму в українській літературі у поезії, прозі та драматургії.
5. Окресліть вектори реалізації постмодернізму в українській літературі.

Література

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: КомуБук, 2025. 392 с.
2. Даниленко В. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес. Київ: Академвидав, 2008. 352 с.
3. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Київ: Академвидав, 2006. 402 с.
4. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: штрихи до портрету. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6317/1/Y_Kovbasenko_21_GI_Postmodernism_Polska.pdf
5. Сахарчук Н. Український літературний постмодерн як предмет обговорення в науковій періодиці. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5760/1/24.pdf>
6. Ситуація постмодернізму в Україні. URL: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/2001/6/postmodern.html>

7. Український постмодерн. URL: <https://studies.in.ua/shpora-culture/588-61-ukrayinskiy-postmodern.html>

8. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

9. Харчук Р. Український літературний постмодернізм: від сходження до сутінків. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=911>

Тема. «Бу-Ба-Бу»: нова літературна формація

Теоретичні питання

1. Історія створення літературного угруповання «Бу-Ба-Бу».
2. Карнавальна естетика збірки «Бу-Ба-Бу».
3. Полістилістична практика текстотворення бубабістів.
4. Художня своєрідність поезій Ю. Андруховича, В. Неборака, О. Ірванця (проілюструвати переконливими прикладами з творів письменників).

Практичні завдання

1. Підготуйте аналіз однієї поезії авторів-бубабістів (за вибором студента). Прохання текст виводить на екран.

2. Підготуйте аналіз творів, які вивчаються в ЗЗСО. Прохання текст виводити на екран.

1. Ознайомтеся з прозовими творами О. Ірванця, що складають його збірку «Очамимря» (Київ, 2003). Зверніть увагу на час написання творів: «Очамимря» (2002), «Львівська брама» (2002) «З «Піонертабірних оповідань» («Наш вожатий Фреді Крюгер» (1990), «Загибель Голяна» (1991), «Маленька нічна пригода, чи то пак гонитва» (1991), «Банний день» (1990). Зясуйте стильову специфіку творів О. Ірванця, написаних у різний час. Схарактеризуйте специфіку побудови твору «Маленька нічна пригода, чи то пак гонитва».

Література

1. «Бу-БА-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак): Вибрані твори : Поезія, проза, есеїстика. Львів: Піраміда, 2008.

2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: Комубук, 2025. 392 с.

3. Демська-Будзуляк Л. Справжнє обличчя літературного покоління дев'яностих – спроба ідентифікації. *Кур'єр Кривбасу*. 2002. № 149.

4. Ірванець О. Очамимря. Київ: Фікт, 2003. 184 с.

5. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навч. посібник. Київ: Академія, 2008. 248 с.

6. Шевчук Н. «Бу-Ба-Бу»: контексти артистизму. URL: https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/249/1_2001

Тема. Літературні угруповання й організації кінця ХХ ст.

Теоретичні питання

1. Умови виникнення літературних угруповань 90-х рр. ХХ ст.
2. Естетична платформа «Нової дегенерації».
3. Сильова манера угруповань «Пропала грамота» й «Psi святого Юра».
4. Специфіка поетичної картини світу угруповань «ЛуГоСад», «Орден Чину Ідіотів», «Музейний провулок, 8», «Західний вітер» та ін.

Практичні завдання

1. З'ясуйте, творчість яких літературних угруповань не заявлена у плані практичного заняття. Що вам відомо про ці угруповання (час створення, естетична платформа, персоналії тощо)?

Література

1. «Бу-БА-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак): Вибрані твори : Поезія, проза, есеїстика. Львів: Піраміда, 2008.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: Комубук, 2025. 392 с.
3. Демська-Будзуляк Л. Справжнє обличчя літературного покоління дев'яностих – спроба ідентифікації. *Кур'єр Кривбасу*. 2002. № 149.
4. Ірванець О. Очамимря. Київ: Фікт, 2003. 184 с.
5. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навч. посібник. Київ: Академія, 2008. 248 с.
6. Шевчук Н. «Бу-Ба-Бу»: контексти артистизму. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/252>

Тема. Національний дискурс й екзистенційна матриця

творчості Юрія Андруховича

Теоретичні питання

1. Постать Ю. Андруховича в українській літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття.
2. Специфіка творення національного дискурсу у романах Ю. Андруховича «Рекреації», «Московіада», «Перверзія».
3. Роман «Таємниця» як художньо-літературознавчий автопортрет.

Література

1. Андрейчик М. Інтелектуал як герой прози 90-х років ХХ століття / з англ. Переклад І. Андрущенко. Львів: ЛА «Піраміда», 2014. 188 с.
2. Андрухович Ю. Рекреації. Романи. Київ: Час, 1996. 287 с.
3. Андрухович Ю. Перверзія: Роман. Львів: Класика, 1999. 290 с.
4. Андрухович Ю. Таємниця. Харків: Фоліо, 2007. 478 с.
5. Бербенець Л. Текст-пастиш у творчості Юрія Андруховича. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/153>
6. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм. Київ: Комубук, 2025. 392 с.
7. Черниш А. Дискурс національної ідентичності у творах Ю. Андруховича. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць / за ред. О. С. Філатової.* 2015. № 2. С. 304-309.

Тема. Художні особливості творчості Оксани Забужко

Теоретичні питання

I блок. Поезія і мала проза

1. Творчість О. Забужко в українському літературному процесі: місце, значення, стильові домінанти.
2. Проблемно-тематична, філософська зорієнтованість поезії О. Забужко – збірки «Травневий іній» (1985), «Диригент останньої свічки» (1990), «Автостоп» (1994), «Новий закон Архімеда» (2000), «Друга спроба. Вибране» (2005), «Вибрані вірші 1980-2013» (2013).
Завдання. Підготуйте читання трьох поезій О. Забужко (на вибір). Поясніть, чому обрали саме ці твори.
3. Мала проза О. Забужко як наратив жіночої екзистенції. Аналіз творів О. Забужко «Сестро, сестро», «Дівчатка», Інструктор з тенісу», «Шукаючи собору», «Тут могла бути ваша реклама».

II блок. Повісті та романи

1. Жанрово-стильові особливості прози О. Забужко. Риси постмодернізму у творах письменниці.
2. Типологія жіночих образів у прозовому доробку письменника. Жінка і тоталітарна система в прозі О. Забужко. «Нова героїня» у творах О. Забужко, її особистісна й творча реалізація.
3. «Польові дослідження з українського сексу» (для обов'язкового прочитання).

4. «Музей покинутих секретів», «Інопланетянка», «Казка про калинову сопілку», «Я, Мілена» (на вибір).

Практичні завдання

Завдання. Увага! Завдання відповідають творам, які ви обрали для прочитання.

1. Поясніть думку

- сучасних літературознавиць *О. Турган, Т. Гребенюк*, які стверджують, що «Казка про калинову сопілку» *О. Забужко* «є фемінізованим та українізованим інваріантом біблійного інваріанта»;

- *Ю. Шевельова*: «Оксана Забужко говорить про речі, про які досі в українському мистецтві так не говорилося, так одверто, в таких подробицях, що дух переймає, падають усі завіси, і солодко, і страшно стає...»;

- *Т. Гундорової* про те, що «основною темою “Польових досліджень” стає тема виживання (на)роду».

2. Обґрунтуйте жанрову специфіку твору «Сестро, сестро», беручи до уваги коментарі літературознавців. Скажімо, *Я. Голобородько* класифікує твір як психологічний натюрморт, заснований на автобіографії свідомості та біографії соціумних реалій, який своєю провідною тональністю цілком характерний для української літератури 80-90-х років ХХ століття. Дослідник також вважає, що твір може бути схарактеризований і як новела, і як психоаналітичний етюд (див. про це: *Голобородько Я. Резонансне слово Оксани Забужко в українській прозі. Вісник національної академії наук України. 2008. № 1. С. 49*). Чи погоджуєте ви з думкою про те, що в «Сестро, сестро» *О. Забужко* змальовано катастрофу роду?

3. Чи погоджуєтеся ви з думкою літературознавців про те, що

- «Казку про калинову сопілку» *О. Забужко* можна прочитати як модерну інтерпретацію біблійного міфу в поєднанні з фольклорним текстом, історію сестровбивства;

- в цьому філософському творі *О. Забужко* переосмислила народні казки та балади про калинову сопілку;

- серед попередників *О. Забужко* в опрацюванні мотиву – вірш *Л. Костенко* «Калинова сопілка», літературні казки *Б. Грінченка* та *Л. Шияна*;

- письменниця, використовуючи фольклорні першоджерела, написала цілком оригінальну повість про любов та ненависть, про велику людську трагедію на тлі українського селянського побуту.

4. Доведіть, що «Музей покинутих секретів» О. Забужко має епічну форму з домішками есею, детективу, роману, трактату.

5. Опираючись на художні тексти О. Забужко та інших письменниць-сучасниць (Є. Кононенко, М. Матіос, Т. Малярчук та ін.), прокоментуйте думку Т. Гундорової: «...тема секрету набуває в постколоніальних романах особливо важливого значення. Секрет – таїна, а також щось непроявлене, заховане в травматичному минулому, що його варто (і необхідно!) розкрити, щоб зрозуміти сучасність. Окрім того секрет виконує важливу роль у між-особистісних стосунках й у внутрішніх психологічних процесах.» (цит. за: Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : статті та есеї. Київ : Грані- Т, 2013. С. 147).

Література

1. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі: український приклад / О. Забужко. URL: <http://exlibris. Org.ua/zabuzko/r05.html>.

2. Ковацька О. Українська постколоніальність у текстах і контекстах. Брустури: Дискурсус, 2022. 172 с.

3. Задорожна О. С. «Феміністська» поетика творів Оксани Забужко. *Літературознавчі студії*. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43\(1\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43(1)_32)

4. Хярчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

5. Забужко О. В українській культурі не було місця для осмислення екзистенційного досвіду жінки [бесіда з письм. / записав Дмитро Стус]. URL: <https://web.archive.org/web/20060615113038/http://www.zn.kiev.ua/ie/show/429/37460>

6. Таран Л. Жінка як текст: Емма Андіївська, Соломія Павличко, Оксана Забужко : фрагменти творчості і контексти. Київ: Факт, 2002. 208 с.

7. Поліщук Я. РЕ-візії пам'яті: літературна критика. Луцьк: Твердиня, 2011. 216 с.

8. Забужко О. Шукаючи собору. URL: <https://www.yakaboo.ua/shukajuchi-soboru.html>

9. Качак Т. Проблема жіночої дружби і зіставлення характерів у прозі Лесі Українки, Оксани Забужко, Світлани Йовенко: асоціативна паралель. *Леся Українка і сучасність: зб. Наук. Пр.* Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Нац. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Т. 4, кн. 1. С. 410-427.

10. Голобородько Я. Резонансне слово Оксани Забужко в українській прозі. *Вісник Національної академії наук України*. Київ, 2008. № 1. С. 45-50.

11. Андарачна М., Єгорова Ю. Контент жіночності (на матеріалі текстів Оксани Забужко «Сестро, сестро», «Я, Мілена» та повісті «Дівчатка». *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. Вип. 1(1). Харків, 2014. С. 3-10.

12. Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4203>

13. Забужко О. Я дуріла від того, як Кундера працює з сексом. [бесіда з письм. / розмовляла Анна Ященко].

14. URL: <https://www.unian.ua/society/106380-oksana-zabujko-ya-durila-vid-togo-yak-kundera-pratsyue-z-seksom.html>

15. Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання. Київ, Факт, 2003. 240 с. URL: <http://lab.chass.utoronto.ca/rescentre/slavic/ukr/408/Zabuzhko-Instruktor.pdf>

16. Ковінько М. Специфіка функціонування авторської маски в оповіданні О. Забужко «Інструктор з тенісу». *Літературознавчі студії: збірник наукових праць*. Київ, 2015. Вип. 44, ч. 1. С. 265-273.

17. Забужко О. Тут могла б бути ваша реклама. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=14812>

Тема. Творчість Марії Матіос

Теоретичні питання

1. Тематико-проблемний діапазон, стильова специфіка поезії Марії Матіос (збірки «З трави і листя», «Вогонь живиці», «Сад нетерпіння», «Десять дек морозної води», «На Миколая», «Жіночий аркан», «Жіночий аркан у саду нетерпіння»).

2. Образи, стильові доміанти малої прози М. Матіос: зб. «Нація» (твори студенти обирають самостійно; один твір обирають для усного аналізу).

3. Роман Марії Матіос «Солодка Даруся»: код української історії і культури ХХ ст.

4. «Щоденник страченої» як зразок жіночого психотриллера.

5. Специфіка відображення образу жінки у творах М. Матіос (твір обирає студент/ка самостійно). Необхідно з'ясувати, як проблематика, сюжет, художні засоби, прийоми, підтекст тощо «працюють» на ефективне змалювання образу жінки.

6. Українське літературознавство про твори М. Матіос. Коротке коментування думок учених. Підберіть 5-7 джерел (остніх 5 років) до теми. Фахово опишіть ці джерела (як у списку літератури).

7. *Увага!* Замість твору, зазначеного у четвертому питанні, пропонується твір М. Матіос на вибір студентів – «Життя коротке», «Майже ніколи не навпаки», «Москалиця», «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», «Вирвані сторінки з автобіографії», «Армагедон уже відбувся», «Черевички Божої матері», «Букова земля» тощо.

Література

1. «Солодка Даруся: проблематика, поетика. URL: https://vuzlit.com/585781/solodka_darusya_problematika_poetika
2. Голобородько Я. Буковинська орнаментика Марії Матіос. *Вісник НАН України*. 2008. № 3. С. 66-73.
3. Голобородько Я. Соціумний інтер'єр чи психологічний дизайн? (Художні дилеми Марії Матіос). URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/151>
4. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі: український приклад. URL: <http://exlibris.org.ua/zabuzko/r05.html> (дата звернення 22.04.2023)
5. Землянська А., Кольцова О. Біблійні мотиви у романі М. Матіос «Солодка Даруся». *Наукові записки Харківського нац. Пед. Ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2014. Ч. 1, № 1 (77). С. 40-48.
6. Ісаєнко К. Особливості презентації жіночого образу у прозі Марії Матіос. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2011. № 2. С. 6-8.
7. Карпенко О. До питання типології жіночих образів у прозі Марії Матіос. URL: <https://lkr.ndu.edu.ua/index.php/polissia/article/view/554>
8. Ковпик С. Поетика густативів у повісті Марії Матіос «Кулінарні фігли». URL: <https://core.ac.uk/reader/268530900>
9. Крупка М. Художнє конструювання родової історії в романі Марії Матіос «Букова земля». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 50. Том 2. С. 19-23.
10. Крупка М.А. Жертва чи грішниця: жінка у художньому світі Марії Матіос (на матеріалі повісті «Майже ніколи не навпаки»). *Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. Г. Шостак*. Київ : Талком, 2019. С.65-69.

Тема. «Фелікс Австрія» Софії Андрухович

Теоретичні питання

1. «Фелікс Австрія» Софії Андрухович – «чергова версія галицької історії» (Я. Поліщук). Місце твору серед галицької прози нової хвилі (Андрій Содомора, Юрій Винничук, Тарас Прохасько, Надія Мориквас, Петро Яценко, Богдан Коломійчук та ін.).
2. Своєрідність художнього бачення Австро-Угорської імперії у «Фелікс Австрія» С. Андрухович. Станіславів у 1900 році: деталі, речі, антураж, архітектура, вулиці, сквери, говірка, вбрання, кулінарія тощо.
3. Характерні ознаки твору: психологічна гострота, індивідуальність, пластичність, ритміка оповіді; розбудованість синтаксичних конструкцій; побутові деталі тощо.
4. Жіночі (Стефанія Чорненко, Аделя) і чоловічі (доктор Ангер. Петро, Йосиф) образи в романі: специфіка художнього змалювання.
5. Сучасна критика про роман С. Андрухович «Фелікс Австрія». Нагороди, відзнаки твору.

Практичні завдання

1. Поясніть, аргументуючи текстом (підберіть відповідні цитати з твору) назву роману «Фелікс Австрія».
2. Поясніть, чому Я. Поліщук у монографії «Гібридна топографія...» (Київ, 2018) говорить про магічну силу дому в романі «Фелікс Австрія» С. Андрухович?
3. Підготуйте відеопрезентацію роману «Фелікс Австрія», яка б могла зацікавити старшокласників.
4. Підготуйте анотацію до книги (до 1 сторінки друкованого тексту).
5. Прокоментуйте зібрані в інтернеті відгуки на роман С. Андрухович «Фелікс Австрія».
6. Текстуально ознайомтесь із романом «Амадока» С. Андрухович. Письмово підготуйте 5 вагомих аргументів (із залученням тексту) тим, хто хоче прочитати роман «Амадока». Підготуйтеся до аудиторної дискусії з групою студентів, які представлятимуть «Фелікс Австрія».

Література

1. Поліщук Я. Гібридна топографія. Місця й не-місця в сучасній українській літературі. Чернівці: Книги XXI, 2018. 272 с.
2. Андрухович С. Фелікс Австрія. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014.

**Тема. «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» Василя Шкляра:
романи про визвольні змагання українського народу**

Теоретичні питання

1. Місце романів «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра в творчості письменника та українському літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ ст.
2. Історія написання романів. Документальна основа, жанрова своєрідність романів про визвольні змагання українського народу.
3. Система образів творів. Характеристика центральних образів творів В. Шкляра.
4. Екзистенційні мотиви та особливості їх художньої реалізації в романах «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра.
5. Критика і літературознавці про романи В. Шкляра.

Література

1. «Чорний ворон». URL: <https://dovidka.biz.ua/chornyi-voron-analiz/>
2. Жила С. Лілік О. Художній світ сучасної української літературиб навч. пос. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 372 с.
3. Костянтинова К. Чорний ворон на білих сторінках. URL: https://zn.ua/ukr/ART/chorniy_voron_na_bilih_storinkah_vasil_shklyar_napisav_roman_pro_vizvolnu_borotbu_v_tsentralniy_ukra.html
4. Мельник М. Історичні романи Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон», «Маруся» та «Характерник»: сюжет, проблематика, образи персонажів. URL: <http://surl.li/gujpt>
5. Творчість В. Шкляра. Роман «Чорний ворон»: проблематика, образи, жанрово-стильова своєрідність. URL: <https://ukrlitera.ru/index.php/statti/5389-tvorchist-v-shkljara-roman-chornij-voron>
6. Федюк Т. Люди, які «тримають Україну»: рецензія на книжку Василя Шкляра. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/10/141028_book_2014_review_shklyar_fedyuk

**Тема. Українська література кінця ХХ – початку ХХІ ст.:
творчість на межі масовізму**

Теоретичні питання

1. Модель «маленької» людини у романі В. Лиса «Століття Якова».
2. Роман В. Шкляра «Ключ»: специфіка жанру, сюжету, образів.
3. Культурологіоцентричність оповіді у романі В. Єшкілева «Богиня і консультатнт».

Література

1. Баран Є. Апостольська самота Якова. URL: <http://siver.com.ua/forum/62-469-1>
2. Волошук Л. Поліфонія художнього світу прози Марії Матіос. *Синопсис*. 2013. № 1.
3. Гаврилова Ю. Марія Матіос: «Хіба письменник – це не донор для того, хто бере його книжку до рук. URL: [http // www.Simay.com.ua](http://www.Simay.com.ua)
4. Єшкілев В. Богиня і консультант. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2009.
5. Лис В. Століття Якова. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 240 с.
6. Матіос М. Солодка Даруся: Драма на три життя. Львів: Піраміда, 2005. 176 с.
7. Матіос М. Щоденник страченої. Львів: Піраміда, 2005. 187 с.
8. Трабович І. Марія Матіос: «Від Білого птаха» до «Солодкої Дарусі». URL : <http://ukrlit.blog.net.ua/2007/06/02/>

САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема. Літературний постмодернізм: вектори вивчення

Практичні завдання

1. Підготуйте бібліографічний опис *трьох досліджень* (статті, монографії) українських дослідників *останніх трьох років* із проблем українського постмодернізму. Усно означте основні тези обраних вами праць.

2. Підготуйте бібліографічний опис двох досліджень (статті, монографії) зарубіжних дослідників із проблем постмодернізму. Письмово (з підготовкою 2-3 слайдів) означте основні тези обраних вами праць.

3. Оберіть із міжнародної комп'ютерної мережі дві презентації з проблем українського постмодернізму (це можуть бути презентації вчителів). Проаналізуйте цей матеріал. Назвіть сильні і слабкі сторони обраних вами презентацій.

Увага! У процесі виконання завдань дотримуйтеся принципів академічної доброчесності.

Тема. Грані українського літературного постмодернізму

Практичні завдання

1. Прокоментуйте думки І. Возного:

- «Рубіж ХХ – ХХІ ст. характеризується розвитком українського постмодернізму, був викликаний посттоталітарним та пост-колоніальним станом суспільства. Плюралізм українського постмодернізму постав як реакція на тривале насаджування однієї офіційної версії правди в СРСР. Прикметними рисами українського постмодернізму були також його політичність та емоційність»;

- «Український постмодернізм мав декілька відгалужень: гротескний, так звана “Київська іронічна школа” (Володимир Діброва, Лесь Подерв'янський, Богдан Жолдак), карнавальний (“Бу-Ба-Бу”) апокаліптичний (Юрій Іздрик, Такрас Прохасько, Євген Пашковський), попкультурний (Сергій Жадан), феміністичний (Оксана Забужко), популярний (Юрій Винничук)». Свої думки аргументуйте.

2. Підготуйте короткий виступ «Українська постмодерністська література в перекладах». Підберіть інформацію, яка стосується

перекладів творів Оксани Забужко, Юрія Андруховича, Марії Матіос, Любка Дереша, Василя Шкляра, Євгенії Кононенко, Тараса Прохаська, Ірен Карпи, Андрія Любки, Олександрі Ірванця, Андрія Куркова, Ігоря Павлюка та ін.

Увага! У процесі виконання завдань дотримуйтеся принципів академічної доброчесності.

Література

1. Возний І. Культура України XXI століття: підручник. Чернівці: Місто, 2022. 448 с.
2. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навч. посібник. Київ: Академія, 2008. 248 с.

Тема. Поезія літературних угруповань

Практичні завдання

1. Підготуйте таблицю «Літературні угруповання кінця 90-х рр. ХХ століття», у якій би містилася інформація про спільне й відмінне у поетичному доробку всіх відомих на той час в Україні літературних угруповань.

2. Підготуйте розгорнутий письмовий аналіз поезії одного з авторів літературного угруповання – «Пропала грамота», «Нова дегенерація», «ЛуГоСад». З'ясуйте художні особливості обраного вами твору.

Орієнтовну схему аналізу поетичного твору див. на с. 410 підручника А. Ткаченка *Мистецтво слова* (2-ге вид., випр. і доп. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002573>)

Література

1. «Бу-БА-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак): Вибрані твори : Поезія, проза, есеїстика. Львів: Піраміда, 2008.
2. Возний І. Культура України XXI століття: підручник. Чернівці: Місто, 2022. 448 с.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: Комубук, 2025. 392 с.
4. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навч. посібник. Київ: Академія, 2008.
5. Шевчук Н. «Бу-Ба-Бу»: контексти артистизму. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/252>

Тема. «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко
Теоретичні питання

1. «Записки українського самашедшого» Л. Костенко: тематика, проблематика, образи, стильова специфіка, інтертекстуальність.
2. Катастрофізація реальності в романі. Специфіка наратування.
3. Образ протагоніста-наратора.
4. Журналізм роману (Т. Гундорова). Поколіннева проблематика у творі.
5. Три важливих чинника нової післячорнобильської реальності – зведення історії до катастроф.
6. Роль медіа у транслюванні катастрофічної реальності і зведення людини-свідка до роль екрану-медіатора (за Т. Гундоровою).
7. Критика і літературознавство про твір.

Література

1. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на Сході Європи. Україна модерна, 2015. URL: <http://uamoderna.com/md/hundorova-27ostcolonial-novel-generational-trauma>
2. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с.
3. Жила С., Лілік О. Художній світ сучасної української літератури: навчальний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 372 с.
4. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі: український приклад. URL: <http://exlibris.Org.ua/zabuzko/r05.html>.
5. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Київ : Академвидав, 2006. 502 с.
6. Ковалів Ю. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. Т. 6. На розломах міжвоєнного двадцятиліття. Київ: ВЦ «Академвидав», 2019. 528 с.
7. Ковалів Ю. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. Т. 7. Випробування репресіями і війною. Київ: ВЦ «Академвидав», 2020. 528 с.
8. Ковацька О. Українська постколоніальність у текстах і контекстах. Брустури: Дискурсус, 2022. 172 с.
9. Кузьменко В. Історія української літератури XX – початку XXI ст.: у 3 т. Т. 3. Київ: ВЦ «Академвидав», 2017. 544 с.

10. Левченко Г. Необароковий діаріуш людства Ліни Костенко (Рецензія на роман «Записки українського самашедшого»). URL: <http://lsd.co.ua/lina-kostenko-zapysky-ukrayinskogo-samashedshogo-retsenziya-na-roman/>

11. Незнайома: антологія української «жіночої» прози та есеїстики другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Львів: ЛА «Піраміда», 2005. 600 с.

12. Пухонська О. Літературний вимір пам'яті: монографія. Київ: Академвидав, 2018. 304 с.

13. Роман Ліни Костенко: діагноз інтелігенції, котра вміє тільки плакати. URL: https://texty.org.ua/articles/26462/Roman_Liny_Kostenko_diagnoz_inteligenciji_kotra_vmije-26462/

14. Спроба аналізу книги Л. Костенко «Записки українського самашедшого». Url: https://siver.com.ua/publ/sproba_analizu_knigi_l_kostenko_zapiski_ukrajinskogo_samashedshogo/5-1-0-281

15. Сучасна українська белетристика: координати «Коронації слова» / за заг. Ред. С. В. Підпригори. Миколаїв : Іліон, 2014. 306 с.

16. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: Профілі на тлі покоління. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія, 2019. 592 с.

17. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Український літературний процес 90-х років ХХ ст. Особливості суспільно-політичного й духовного розвитку України цього періоду.
2. Основні напрями та тенденції в розвитку української літератури кінця ХХ ст.
3. Літературний постмодернізм у Європі та Україні: витоки, специфіка художньої реалізації. Риси українського літературного постмодернізму.
4. Літературна дискусія навколо українського постмодернізму в Україні кінця ХХ ст.
5. Постмодернізм як культурософське явище в Україні. Риси літературного модернізму.
6. Українські літературні шедеври ХХ ст.
7. Дискусії навколо українського модернізму й постмодернізму (С. Павличко, Т. Гундорова, М. Павлишин та ін.).
8. Українська література кінця ХХ – початку ХХІ ст. у світовому контексті.
9. Сучасне українське літературознавство про особливості розвитку українського письменства другої половини ХХ ст.
10. Українська література кінця ХХ ст.: традиції і новаторство.
11. Неомодернізм в українській прозі кінця ХХ ст.: В. Медвідь, Є. Пашковський, Олесь Ульяненко).
12. Передпостмодерні явища у сучасній українській прозі. Літературний андеграунд за тоталітарних умов (В. Діброва, Б. Жолдак, Ю. Винничук та ін.).
13. Літературне угруповання «Бу-Ба-Бу» як нова літературна формація Карнавальна естетика «Бу-Ба-Бу». Полістилістична практика текстотворення бубабістів.
14. Літературні угруповання й організації кінця ХХ ст. Умови виникнення літературних угруповань 90-х рр. ХХ ст.
15. Естетична платформа «Нової дегенерації».
16. Сильова манера угруповань «Пропала грамота» й «Пси святого Юра».
17. Специфіка поетичної картини світу угруповань «ЛуГоСад», «Орден Чину Ідіотів», «Музейний провулок, 8», «Західний вітер» та ін.

18. Творчість Ю. Андруховича в контексті українського літературного процесу кінця XIX – початку XX ст.
19. Специфіка творення національного дискурсу у романах Ю. Андруховича «Рекреації», «Московіада», «Перверзія».
20. Художні особливості творчості О. Забужко.
21. Творчість О. Забужко в українському літературному процесі: місце, значення, стильові домінанти.
22. Проблемно-тематична, філософська зорієнтованість поезії О. Забужко (аналіз збірок за вибором студентів).
23. Мала проза О. Забужко як наратив жіночої екзистенції. Аналіз творів О. Забужко «Сестро, сестро», «Дівчатка», Інструктор з тенісу», «Шукаючи собору», «Тут могла бути ваша реклама».
24. Жанрово-стильові особливості прози О. Забужко. Риси пост-модернізму у творах письменниці.
25. Типологія жіночих образів у прозовому доробку письменника. Жінка і тоталітарна система в прозі О. Забужко. «Нова героїня» у творах О. Забужко, її особистісна й творча реалізація («Польові дослідження з українського сексу», «Музей покинутих секретів», «Інопланетянка», «Казка про калинову сопілку», «Я, Мілена» (на вибір).
26. «Записки українського самашедшого» Л. Костенко: тематика, проблематика, образи, стильова специфіка, інтертекстуальність. Катастрофізація реальності в романі. Специфіка наратування.
27. Образ протагоніста-наратора у романі «Записки українського самашедшого» Л. Костенко. Критика і літературознавство про твір.
28. Тематико-проблемний діапазон, стильова специфіка поезії М. Матіос (аналіз збірок за вибором студентів).
29. Образи, стильові домінанти малої прози М. Матіос: зб. «Нація» (твори студенти обирають самостійно).
30. Роман Марії Матіос «Солодка Даруся»: код української історії і культури XX ст.
31. Поетика прози М. Матіос («Щоденник страченої», «Життя коротке», «Майже ніколи не навпаки», «Москалиця», «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», «Вирвані сторінки з автобіографії», «Армагедон уже відбувся», «Черевички Божої матері», «Букова земля» тощо). Твори обирає студент.
32. Внутрішній світ жінки в поезії та прозі М. Матіос: порівняльний аспект.

33. Образ жінки у прозі М. Забужко, М. Матіос: порівняльний аспект.
34. Специфіка художнього моделювання долі людини в історії України у творах українських письменників кінця ХХ – початку ХХІ ст. (твори обирає студент/ка).
35. Характерні ознаки «Фелікс Австрія» С. Андрухович: психологічна гострота, індивідуальність пластичність, ритміка оповіді; розбудованість синтаксичних конструкцій; побутові деталі тощо. Жіночі (Стефанія Чорненко, Аделя) і чоловічі (доктор Ангер, Петро, Йосиф) у романі: специфіка художнього змалювання.
36. «Залишенець. Чорний ворон» В. Шклядра: документальна основа, тематика, проблематика, система образів.
37. «Маруся» В. Шкляра: роман про визвольні змагання українського народу; жанрова своєрідність роман про визвольні змагання українського народу, система образів.
38. Місце романів «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся» В. Шкляра в творчості письменника та українському літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ ст.
39. Художні здобутки української поезії кінця ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна

1. Бернадська Н. Жанри літературної критики: навч. пос. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Логос, 2020. 118 с.
2. Григорчук М. Куди йдеш, Україно?: відгуки, огляди, рецензії. Київ: Український письменник, 2020. 280 с.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: Комубук, 2025. 392 с.
4. Дячишин Б. Про моменти життя, обійняті словами: есеї про літературу. Львів: Растр-7, 2021. 140 с.
5. Інтермедіум Кассандра: Інтермедіальні студії / за ред. С. Маценки; відповід. ред. О. Левицька. Львів : Априорі, 2024. 388 с.
6. Історія української літератури: ХХ – початок ХХІ ст. : навчальний посібник: у 3-х т. / за ред. В. І. Кузьменка. Київ: ВЦ «Академія», 2017. Т. 3. 544 с.
7. Історія української літератури: у 12 т. Т.12: Література після 1991 року / наук. ред. Р. Харчук. Київ : Наукова думка, 2024. 1025 с.
8. Кизилова В. Динаміка української літературної прозової казки: монографія. Київ: Талком, 2020. 211
9. Ковацька О. Українська постколоніальність у текстах і контекстах / редакція Дмитра Єсипенка і Кароля Ковацького. Брустури: Дискурсус, 2022. 172 с.
10. Ковацька О. Українська постколоніальність у текстах і контекстах. Брустури: Дискурсус, 2022. 172 с.
11. Кузьменко В. Історія української літератури ХХ – початку ХХІ ст.: У 3 т. Т. 3. Київ: ВЦ «Академвидав», 2017. 544 с.
12. Модернізм в українській літературі ХХ – початку ХХІ століття: пам'ять, коди, практики: монографія / відп. ред. Тарас Пастух. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2023. 758 с <https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/books/book/?newsid=1239>
13. Наєнко М. Інтервал. Київ: Освіта України. 2021. 676 с.
14. Палинський В. Час творити. Есеї про поетів, прозаїків, митців. Львів: Априорі, 2019. 524 с.

15. Поліщук Я. Пошуки Східної Європи: тіні минулого, міражі майбутнього. Чернівці: Видавництво 21. 2020. 192 с.
16. Саєнко В. Поезія Ліни Костенко: традиція, контекст, художня своєрідність. Київ: Смолоскип, 2020. 640 с.
17. Соловей О. Речник Апокаліпси (До розуміння творчої місії Олеся Ульяненка): статті, рецензії, есеї. Вороновиця: Простір Літератури, 2022. 220 с.
18. Шпиталь А. Г. Глибини та мілководдя української історичної прози. Історико-публіцистичне видання. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 308 с.
19. *Додаткова:*
20. Бондаренко В. Сучасна українська та зарубіжна культура : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра всіх спеціальностей. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 204 с.
21. Василенко В. Слід Антея. Українська еміграційна література другої половини ХХ століття: ідеї, тексти, постаті. Київ: Дух і Літера, 2024. 656 с.
22. Возний І. Культура України ХХІ століття: підручник. Чернівці: Місто, 2022. 448 с.
23. Григорчук М. Куди йдеш, Україно?: відгуки, огляди, рецензії. Київ: Український письменник, 2020. 280 с.
24. На шляху національно-історичного самоусвідомлення: нова українська література. Київ: Фоліант, 2023. 536 с.
25. Незалежність у полум'ї війни: українська література спротиву: колективна монографія / за наук. ред. Миколи Жулинського. Київ, 2024. 460 с.
26. Слабошпицький М. З присмеркового дзеркала. Київ : Ярославів Вал, 2020. 644 с.
27. Стефаниківський чин : антологія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2021. 214 с.
28. Штейнбук Ф. Під «Знаком Саваофа», або «Там, де...» Ульяненко: монографія. Ч. 2. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2022. 392 с.
29. Штейнбук Ф. Під «Знаком Саваофа», або «Там, де...» Ульяненко : монографія. Ч. 1. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 396 с.

Інформаційне забезпечення

1. Ануфрієв О. Своєрідність образно-символічної поетики української народної культури. URL: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/anyfrieiev.pdf>.
2. Варикаша М. М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. URL: <http://www.dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/38201>.
3. Горболіс Л. Екокультурний вектор образу головного героя роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел». URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2017_9_2_19
4. Горболіс Л. Екотілесний аспект осмислення взаємин людини і природи в романі Мирослава Дочинця «Світован. Штудії під небесним шатром». URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2017_9_3_15.
5. Ситуація постмодернізму в Україні. URL: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/2001/6/postmodern.html>
6. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на Сході Європи. URL: <http://uamoderna.com/md/hundorova-postkolonial-novel-generational-trauma>
7. Дацюк С. Цивілізаційний контекст української революції. URL : http://www.jimagazine.lviv.ua/2015/Datsyuk_Cyvilizacijnyj_kontekst_ukrain_revolyuicii.htm.
8. Домінанти літературознавчого процесу початку XXI ст. URL: <http://www.dontsov-nic.com.ua/petro-ivanyshyn-ukrajinske-literaturoznavstvo-postkolonialnoho-periodu-dominanty-literaturoznavchoho-protsesu-pochatku-xxi-st/>.
9. Іванишин М. В. Сучасний літературний процес та метакритичний дискурс: проблеми класифікації стильової ідентифікації та стратегій інтерпретацій. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4.3_24
10. Квасніцька Ю. Українська література кінця XX – початку XXI століття. URL: <https://www.vseosvita.ua/library/ukrainska-literatura-kinca-hh-pocatku-hhi-stolitta-34416.html>.
11. Коцарев О. Сім книг про Майдан і війну. Ще не осмислення, але ретельна фіксація реальності : огляд. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/62544/Sim_knyg_pro_Majdan_i_Vijnu_Shhe.
12. Коцур В. П. Словник символів. Київ : Народознавство, 1997. 156 с. URL:<http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>

13. Кушнерюк Ю. Концепція радянської ментальності в українській молодіжній прозі початку XXI століття. URL: https://www.web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/kushneryuk.pdf.
14. Ленська С. Генетичні та структурні аспекти жанру в літературознавстві XX століття. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1808/1/Lenska.pdf>
15. Сучасний літературний процес: імена та тенденції : аналітично - інформаційне видання / Сумська обл. універс. наук. б-ка ; уклад. С. В. Сагайдак, Г. П. Кашуба. URL: <http://www.webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OKbKYfcNYm8J:ounb.sumy.ua/publish/2009/lit.doc+&cd=8&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
16. Твори сучасних українських письменників. Рекомендаційний список літератури. URL: <http://www.dgma.donetsk.ua/docs/biblio.pdf>.
17. Українська література кінця XX – початку XXI ст. На шляху до нового відродження. URL: <https://www.ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/2666-ukrajinska-literatura-kintsya-xx-rochatku-xxi-st-na-shlyakhu-do-novogo-vidrodzhennya>.
18. Філоненко С. Гендерна проблематика і нова концепція особистості жінки в сучасній українській жіночій прозі. URL: <http://www.bdpu.org/philologicalfaculty/.../s.../gender1.doc>.
19. Шейко В. М. Еволюція літературно-художніх напрямів в Україні (XVII – початок XXI ст.): історико-культурологічний вимір. URL: https://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura32/04.pdf.
20. Шумило Н. Національна модель літературного розвитку (зі сторінок «Історії української літератури»). URL: <https://www.il-journal.com/index.php/journal/article/view/695/496>

Праці Горболіс Л. М. із проблем сучасної української літератури

1. Горболіс Л., Горпинченко Л. Художні особливості прози про АТО Євгена Положія : монографія. Суми : ФОРМ Цьома С. П., 2019. 112 с.
2. Горболіс Л., Коренєва Д. Жанрово-стильова парадигма прози Раїси Іванченко : монографія. Суми : ФОРМ Цьома С. П., 2018. 104 с.
3. Горболіс Л. Творчий портрет художника в повісті Тетяни Сидоренко «Ольга, дружина Пікассо». *Вчені записки Таврійського*

- національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70), № 1. 2020. С. 136 -140.
4. Горболіс Л. Музика болю й радості в «Акордеоні» Миколи Жулинського. *Слово і Час*. 2020. № 4. С. 104-110.
 5. Горболіс Л. Міжмистецькі контакти українського тексту: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 312 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9984>
 6. Горболіс Л. Природоохоронний компонент збірки «Апокрифи лісу» Петра Сороки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71), № 1. 2021. Ч. 3. С. 16-20. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/6.pdf
 7. Chernysh Anna, Horbolis Larysa, Pohrebennyk Volodymyr. Literary studies and psychoanalysis: methodological aspects of interaction. *Wisdom*. 2021. Vol. 18. № 2. P. 6-16. DOI: 10.24234/wisdom.v18i2.481 URL: <https://www.wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/481/297>
 8. Anna Chernysh, Larysa Horbolis. The ukrainian experience of national identity transformation (On the material “under the wings of big mother” by S. Protsiuk). *Amazonia Investiga*. Vol 10 No 46 (2021). P. 273-280. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1796>
 9. Горболіс Л. Проза Олеся Ульяненка: дискусія триває. *Питання літературознавства*. Вип. 104. 2021. С. 239-247. URL: <http://pytlit.chnu.edu.ua/article/view/249496>
 10. Horbolis, L., Ishchenko, O., Novykov, A., Marieiev, D., & Hrychanyk, N. (2021). The Cinemapoetics of the modern Ukrainian novel: Myroslav Dochynets' creative works. *Amazonia Investiga*, 10(48), P. 209-217. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.48.12.22>
 11. Kobylko, N., Honcharuk, O., Horbolis, L., & Antonovych, S. (2022). Features of Modern Ukrainian Military Prose (on the example of Bohdan Zholdak's film story “Ukry” and Yevhen Polozhii's novel “Ilovaisk”). *Amazonia Investiga*, 11(53), P. 92-100. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2008/2679>
 12. Larysa Horbolis, Anna Chernysh, Olena Ishchenko, Maryna Kushnierova. Corporeality narrative in Ukrainian literature: culturosophical aspect. *Wisdom*. 2(22), 2022. P. 182-192. 2(22),

2022. P. 182-192. URL: <https://www.wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/714/456> DOI: 10.24234/wisdom.v22i2.714
13. Горболіс Л. Образ заробітчанки в романі Віри Нестерчук «Авантюрки на зеленій траві». *Філологічні трактати*. 2022. Т. 14. № 2. С. 31-37. URL: <https://tractatus.sumdu.edu.ua/index.php/journal/article/view/1037>
 14. Горболіс Л. Герой-захисник у творчості Бориса Гуменюка: етнопсихологічний аспект. *UCRAINICA X. SOUČASNÁ UKRAJINISTIKA PROBLÉMY JAZYKA, LITERATURY A KULTURY: Sborník příspěvků*. OLOMOUC, 2023. S. 440-445. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/13636>
 15. Горболіс Л. Інтермедіальність української літератури: тенденції розвитку, етапи становлення, національна своєрідність. *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts : Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. P. 131-159. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/320/8715/18216-1>
 16. Novykov, A., Hohol, N., Horbolis, L., Marieiev, D., & Kleimenova, T. (2023). The archetype of a woman warrior in the work of Svetlana Alexievich. *Amazonia Investiga*. 12(65), 84-95. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.9> URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2389>
 17. Горболіс Л. Чорнобиль як текст у творах Маркіяна Камиша. *Слово і Час*. 2023. № 3. С. 50-65. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/1101>
<https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.03.50-65> Категорія Б.
 18. Horbolis, L., Kobylko, N., Rudenko, S., Veretiuk, T., & Antonovych, S. Discourse of disease in Lesia Ukrainka's epistolary. *Amazonia Investiga*. 2023. № 12 (67). P. 305-316. <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2473>
DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.27> <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.27>
 19. Горболіс Л. М., Лисянська В. В. Інтертекстуальність як механізм художнього моделювання культури спротиву героїв роману «Точка неповернення» Дмитра Вербича. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 263-268. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/29/part_1/29-1_2023.pdf

20. Ishchenko, O., Horbolis, L., Zhylenko, I., Havryliuk, I., & Yanenko, Y. (2023). Literature and mass communication: signs of interaction (based on the Myroslav Dochinets' creative work). *Amazonia Investiga*, 12 (68), 103-111. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.10>
21. Горболіс Л. Екокритика: методологічна інтеграція, взаємодія, інтерпретація: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 209 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/14655>
22. Ishchenko, O., Horbolis, L., Bondarenko, O., Zhylenko, I., & Havryliuk, I. (2024). Features of the poetics of contemporary antiutopia (based on the of the trilogy "The Time" by Yuri Shcherbak). *Amazonia Investiga*, 13(80), 122-130. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.80.08.11>

ДОДАТОК

Контрольна робота на тему «Українська література кінця ХХ століття: традиції і новаторство» (ЗРАЗОК)¹

Кінець ХХ століття став переломним етапом в історії української літератури, означивши перехід від літератури, обмеженої ідеологічними рамками, до багатоголосого, поліфонічного простору національного самовираження. З крахом радянської імперії та здобуттям Україною незалежності (1991 рік) розпочався процес глибокого переосмислення як історичної спадщини, так і засад національної ідентичності. В умовах трансформаційного періоду українські письменники не лише зберегли основи літературної традиції, але й ініціювали нові художні практики, що стали реакцією на попередній досвід тоталітаризму, цензури, історичного замовчування.

Цей час позначений інтенсивним оновленням естетичних стратегій: зростає інтерес до постмодернізму, неомодернізму, інтертекстуальності, а також до психологічної та документальної прози. Як зазначає літературознавиця Т. Гундорова у праці «Після-чорнобильська бібліотека», після 1986 року українська література починає говорити мовою втрати, тривоги й пошуку смислів, долаючи залишки тоталітарного мислення. Чорнобильська катастрофа, на її думку, стала потужним імпульсом для формування посттоталітарного і постмодерного художнього бачення.

На переконання В. Агеєвої, важливим процесом стає деміфологізація історії, а також формування нового – зокрема жіночого – письма, що набуло помітного впливу в 1990-х роках. Така література фокусується не лише на великих історичних наративах, а й на індивідуальному досвіді, інтимній пам'яті та ідентичності. Жіноче письмо в Україні періоду незалежності стало інструментом як естетичної, так і культурної емансипації.

Водночас, як наголошує М. Зубрицька, українська література дедалі більше тяжіє до відкритих структур, гри, іронії, до переосмислення усталених форм і жанрів. Вона відходить від жорсткого реалізму й активно засвоює постмодерністські й постколоніальні стратегії. Це сприяє появі складних багаторівневих текстів, що

¹Роботу виконала Прокопенко Марія

відкрито ведуть діалог як із українською традицією, так і з європейською культурною спадщиною.

Письменники цього періоду звертаються до болісних сторінок національної історії – Голодомору, сталінських репресій, Другої світової війни, катастрофи на Чорнобильській АЕС – намагаючись осмислити їх не лише як факти, а як елементи національного досвіду і колективної пам'яті. Це надає українській літературі глибини та здатності вести повноцінний діалог із глобальним культурним контекстом.

Кінець ХХ століття в українській літературі – не лише час звільнення від ідеологічного диктату, а й доба культурного ренесансу, що відкрила шлях до формування нової національної та культурної самосвідомості. Література цього періоду перестає бути інструментом пропаганди і перетворюється на поле інтелектуальної свободи, експерименту й самоусвідомлення. Багато письменників кінця ХХ століття зверталися до тем історичної пам'яті, моралі, національної свідомості, що було характерним і для попередніх періодів.

Один із найвиразніших прикладів цієї літературної революції – постмодерне тріо «Бу-Ба-Бу» (бурлеск, балаган, буфонада), до якого входили Юрій Андрухович, Віктор Неборак і Олександр Ірванець. Їхня творчість – це епатаж і пародія, іронія та глибока інтелектуальна гра. Через карнавалізацію вони висміюють ідеологічні кліше, перформатуючи національний міф, але не знищуючи його, а переосмислюючи. Наприклад, поезія Юрія Андруховича *«Я заліз у тугу, як в тогу чи в робу...»* є яскравим прикладом постмодерної гри, що поєднує високу емоційну напругу з іронією, інтелектуальною рефлексією й стилістичною свободою. Вона чудово ілюструє принципи, якими керувалося літературне об'єднання «Бу-Ба-Бу»: бурлеск, балаган, буфонада – як інструменти для глибшого аналізу й переосмислення дійсності.

1. Іронічна інтонація та зниження пафосу

Ю. Андрухович починає з фрази:

«Я заліз у тугу, як в тогу чи в робу».

Порівняння туги з тогу (римським вбранням) і робою (тюремною формою) створює парадоксальний образ, у якому страждання постає не як винятковий стан душі, а як щось буденне, майже гротескне. Ця зміна тональності – типова для постмодерної іронії, яка підважує традиційні уявлення про поетичний біль і кохання.

2. Пародія на романтичну риторичку

Автор пародіює традиційну тематику кохання як хвороби:

«Нею можна пишатись. Вона психічна».

«Всі ознаки її описав Авіценна...».

Тут оприявлене свідоме змішання високого (згадка про середньовічного вченого Авіценну) та низького (психічна хвороба), що створює ефект інтелектуальної гри, властивий постмодернізму. Кохання – водночас і величне, і абсурдне.

3. Мовна гра і демонстрація творчої кризи

Ю. Андрухович удається до самоіронії:

«Я нормально писав непогані вірші, міркував про найтоншу тканину прози, а тепер мої рими щоразу гірші і до “прози” римуються в мене “сльози”».

Тут поет рефлексує над власною творчістю, але не в патетичній формі, а з гіркою іронією. Рима «проза – сльоза» звучить як пародія на поетичну щирість, підкреслюючи відчуття занепаду, але й сміх над цим занепадом.

4. Карикатурна екзистенція

Фінальні рядки поезії балансують між трагічністю та балаганом:

«Я конаю тут, як остання риба.

А про інше все ще тобі напишу».

Цей контраст між «конанням» і банальною фразою про листування – типово постмодерний прийом. Герой наче переживає граничні стани, але водночас і відсторонено спостерігає за собою. Він глузує з власного розпачу.

Отже, ця поезія – приклад того, як постмодерна література не просто висміює, а трансформує традиційні форми й теми. У тексті Ю. Андруховича поєднуються інтелектуальна іронія, мета-текстуальність, мовна гра та глибока емоційність. Це дозволяє «Бу-Ба-Бу» не просто ламати канони, а створювати нову літературну реальність, де сміх і біль, високе й буденне, культура і несвідоме – нерозривно поєднані.

Поряд із карнавальним підходом «Бу-Ба-Бу» постала літературна група «Нова дегенерація» (С. Процюк, І. Ципердюк, І. Павлюк), яка обрала інший шлях – шлях внутрішньої драми, екзистенційної напруги, містичного пошуку. Їх творчість – це література зламу, де герой завжди травмований, а дійсність розсипана на уламки, які важко скласти в єдину мозаїку. С. Процюк у романі «Тотем» досліджує

внутрішній світ сучасної людини, розкриваючи її відчуження, втрату ідентичності та прагнення до самопізнання: *«Я вже не людина, а постлюдина. І мій біль – це доказ, що ще живий»*. Це вже не романтика національного відродження, а крик людини, що намагається вижити в епоху абсурду.

Важливе місце в літературному пейзажі кінця ХХ століття посідають інші мистецькі угруповання, які прагнули зберегти локальну автентичність, водночас вписуючи її в загальноєвропейський контекст. Так, «Пропала грамота» тяжіє до барокової стилістики, готичного міфу, метафізичних розмислів. «Пси святого Юра», пов'язані з львівським культурним середовищем, будують поетичну й прозову міфологію міста як сакрального тексту – живого, тривожного, багат шарового.

Група «ЛуГоСад» (Луцький, Гончаренко, Садловський) повертала українській поезії музичність, інтелектуальну вишуканість і чуття ритму, відновлюючи органічний зв'язок із символізмом і неокласикою. А такі творчі ініціативи, як «Орден Чину Ідіотів» і «Музейний провулок, 8», пропонували театралізовану гру з читачем, інтермедію, де межа між автором, текстом і реальністю стає прозорою і рухливою.

Ще одним осередком регіональної модерності стало об'єднання «Західний вітер», яке поєднувало закарпатський фольклор із модерністською експресією. Таким чином, локальне ставало універсальним, а периферія – центром креативної сили.

Окремо варто зупинитися на постатях, що стали обличчям української літератури цього періоду. Ю. Андрухович – центральна фігура постмодернізму, його творчість демонструє іронічну деконструкцію історії, мови, канону. У романі «Московіада» він занурює читача в химерний простір метафізичної москви, де українець намагається зберегти себе, будучи водночас чужим і внутрішньо вільним.

У романі Юрія Андруховича «Московіада» чітко виявляються визначальні постмодерні риси, зокрема в мові, стилі та інтертекстуальності. Нижче наведено приклади з тексту, які це ілюструють:

1. Мова – іронія, грубість, змішання високого й низького стилів
«Я – гівно в ополонці, я – єдиний мрець без права на смерть».

Груба, вульгарна лексика («гівно», «мрець без права на смерть») демонструє знецінення традиційної ліричної мови, типове для постмодернізму. Це прояв екзистенційного відчаю, поданого крізь призму гротеску.

2. Стиль – фрагментарність, парадокс, гротеск

«Москва має стільки облич, що найкраще – не дивитися їй у вічі. Інакше або з'їдеш з глузду, або в неї закохаєшся».

У цій фразі втілений парадоксальний образ Москви: вона й божевільна, і приваблива. Автор не дає однозначної оцінки, що характерно для постмодерної стилістики – замість чітких тверджень подається багатозначна, навіть абсурдна реальність. Замість героїчного міста-столиці постає суперечлива істота.

3. Інтертекстуальність – цитати, алюзії, переосмислення

«Я, Ото Орос, – український поет, отже, смертельно хворий на словесну нудоту».

Це іронічне самозображення митця, що перегукується з постатями проклятих поетів (Бодлер, Верлен, Рембо), але водночас висміює «пафос поета». Така двоїстість оцінки – ознака постмодерну. Автор наче й стверджує щось важливе, але тут же це знецінює.

Роман Ю. Андруховича «Московіада» є виразним виявом українського постмодернізму, що формувався в умовах кризи імперських ідентичностей та пошуку власного голосу. Твір поєднує елементи іронії, гротеску, культурної гри та інтертекстуальності, водночас деконструюючи традиційні уявлення про літературу, історію, націю й самого автора. Через абсурд і розщеплення, мову і стиль, Ю. Андрухович змальовує хаотичний світ, у якому український герой намагається віднайти себе. Саме така багатозначність, полістилістика й художня свобода роблять «Московіаду» одним із ключових постмодерних творів новітньої української літератури.

О. Забужко у романі «Польові дослідження з українського сексу», показала українську жінку як суб'єкта історії, що не мовчить, а говорить про травму – особисту, національну, історичну. Її феміністичний дискурс, як зауважує Т. Гундорова, є «пост-колоніальним голосом українського досвіду». Есеїстика О. Забужко – це інтелектуальна розмова з культурою, спроба виписати національну карту ментальності. Ця жіноча нарація глибоко особиста, але в ній віддзеркалюється колективна історична пам'ять, що й утворює основу її постколоніального феміністичного дискурсу.

1. Особиста й історична травма

«...І всі ми вчорашні герої, і я зокрема – нащадки рабів, у яких, аби вижити, мав атрофуватися хребет...».

Ці рядки прямо вказують на зруйновану гідність і спадкову травму колоніального минулого. Через інтимну сповідь героїня

осмислює глибоко вкорінене почуття меншовартості як наслідок історичного гноблення – індивідуальний досвід поєднується з колективною пам'яттю.

2. Жінка як суб'єкт історії

«Бо я таки справді вважаю, що коли вже хтось і заслуговує бути символом України, то це саме така жінка – горда, зла, розумна, обпалена, але незнищенна».

Цей уривок репрезентує головну героїню як уособлення жіночого архетипу нової України – суб'єкта з голосом, пам'яттю, болем і внутрішньою силою. Тут наратив розгортається не лише навколо приватного досвіду, а й навколо жіночого буття в контексті національної ідентичності.

3. Постколоніальний голос українського досвіду

«Мій голос – то є голос колоніального підданого, що вирвався зі своєї мовчазної тюрми...».

Цей голос є прямим маніфестом – жінка говорить і тим самим руйнує традицію мовчання, прищеплену постколоніальним суспільством. Її мова – інструмент спротиву та самоствердження.

4. Інтелектуальна розмова з культурою

«Я ж несучу в собі книжки, фільми, цитати, міфи й імена... іменами облєтена, як дротом».

Цей фрагмент підкреслює, що героїня не лише говорить про себе, а веде діалог із культурною спадщиною, деконструюючи міфи та формуючи нову жіночу ідентичність. Це також форма інтелектуального опору та пошуку національного самовизначення через себе.

Роман *«Польові дослідження з українського сексу»* О. Забужко є не лише художнім твором, а й культурно-політичним жестом, у якому українська жінка постає як носійка історичної пам'яті, як голос, що говорить про особисту й колективну травму. Через глибоко інтимну нарацію авторка створює простір для осмислення національного досвіду з феміністичних і постколоніальних позицій. Героїня роману водночас репрезентує себе як інтелектуалку, що веде діалог із культурою, та як вразливу людину, яка шукає опори в мові й пам'яті.

Продовжуючи розгляд постколоніального феміністичного дискурсу О. Забужко, важливо звернутися до її роману *«Музей покинутих*

секретів», у якому українська жінка постає не лише як свідок, а й як активна учасниця й інтерпретаторка історії, що розгортається в особистому, родинному й національному вимірах.

1. Жіноча нарація як вияв історичної суб'єктності

«Мертві тебе забрали, Владочко... Вони сильні, мертві, вони можуть; ох які вони сильні. О Боже, які ж вони сильні. Куди нам до них».

У цьому фрагменті прозвучав голос живої жінки, що змагається з тиском мовчазної, але владної історії. Її намагання витлумачити, осмислити та сказати – це акт спротиву забуттю й безпам'ятству, притаманному посттоталітарному простору. Жіноча пам'ять стає простором осмислення правди.

2. Особиста і родинна пам'ять як ключ до історичного розуміння

«...перегортаючи стару... книженцію з батьківської бібліотеки, з розгону наскочила на помітку... його характерним... письмом... В ту мить я зрозуміла, що, властиво, не знаю свого батька...».

Цей епізод репрезентує момент прориву – зустріч із залишками батьківського тексту в книзі стає поштовхом до віднайдення й переосмислення родинного минулого. Це пошук «ключа» до таємниці поколінь – ключа, загубленого в руїнах колективної історичної свідомості. Таким чином, приватне й політичне зливаються.

3. Травма як код і передача через покоління

«...люди стали в дійсності гинути від того, від чого їхні батьки й дідове – на папері. Цифра внеможливилась остаточно, і ціле покоління позбулося власної, спільної на всіх історії...».

Тут артикулюється травма як історичне й екзистенційне явище, що не зникає, а передається між поколіннями, трансформуючи особистості. Саме жіночий голос і спогад, уособлені в героїні, повертають пам'ять про репресовану правду.

4. Розмова з культурою та пам'яттю через особистий досвід

«...він цілий час боїться... від того самого моменту, коли вона впізнала обрізане полотно... хоч вона, без сорома казка, пожирає його очима... так, наче сподівається, що він от-от наважиться й договорить зрештою все до кінця...».

У цьому фрагменті спостерігаємо, як жінка намагається дійти істини, розкодувати мовчання через мистецтво – через «полотно». Її погляд – це погляд національної свідомості, що шукає пояснення, розплутує історичні вузли.

У романах О. Забужко «*Польові дослідження з українського сексу*» і «*Музей покинутих секретів*» вибудовується цілісна парадигма постколоніального феміністичного письма. Жінка в її текстах – не жертва історії, а носійка пам'яті, оповідачка, аналітикиня. Через особисту й родинну історію вона вибудовує національний наратив, відновлюючи голос пригнобленого. Це дискурс, у якому травма, мова, культура й тіло стають територіями боротьби за самовизначення.

У поезії М. Матіос, представлений у збірках «*З трави і листя*», «*Вогонь живиці*», «*Сад нетерпіння*», «*Десять дек морозної води*», «*На Миколая*», «*Жіночий аркан*», «*Жіночий аркан у саду нетерпіння*», простежується широкий тематико-проблемний спектр, що ґрунтується на глибокому національному корінні, особистісній інтонації та граничній емоційній напрузі. Авторка формує власну поетичну картину світу, в якій індивідуальне невід'ємне від колективного, а особистий біль – відлуння історичної і культурної травми.

Однією з домінантних тем поезії М. Матіос є жіноча доля, що розгортається у складному емоційному полі – між любов'ю та втратою, свободою та покорою, пам'яттю та забуттям. Поетеса представляє жінку не як абстрактний символ, а як конкретну постать з її щоденними болями, тривогами, пристрастями. У цьому контексті надзвичайно важливим є мотив материнства, зокрема в його трагедійній, часто жертівній формі, що виводить жіночу постать у сакральний вимір. Як зазначає літературознавиця Т. Гундорова, «поезія Матіос – це глибинна емоційна сповідь жінки, яка відчуває світ через тіло, землю і пам'ять».

Іншим ключовим тематичним вектором є глибока прив'язаність до рідної землі, природи, традиції. У поетичному світі М. Матіос природа постає не лише тлом чи декорацією, а живою субстанцією, яка співпереживає людині, відлунює її стани, трансформується разом із нею. У багатьох текстах наявна символізація природних елементів: трава, листя, вода, вогонь – як архетипні образи, що пов'язують людину з вічністю, з витокami буття. Літературознавець М. Наєнко підкреслює, що «поезія Матіос тяжіє до філософського осмислення буття через національно-культурну ідентичність, де природа виконує роль “інтерпретатора” людського болю».

Особливе місце в поезії М. Матіос займає історична проблематика. Збірки «*Жіночий аркан*» та «*Жіночий аркан у саду нетерпіння*» порушують теми національної пам'яті, трагедійної долі Карпатського

краю, репресій, внутрішнього опору та збереження ідентичності. Через поетичну мову авторка доносить досвід цілого покоління, яке пройшло крізь випробування війнами, окупаціями, зрадами, але не втратило свого голосу. Індивідуальне «я» ліричної героїні водночас є голосом народу – сповненим гідності, болю, але й внутрішньої сили. Дослідниця Н. Михальчук зазначає: «Поетика Матіос – це поєднання документального і глибоко емоційного. Її тексти зберігають народну пам'ять, але передають її сучасною мовою емоційної сповіді».

Стильова специфіка поезії М. Матіос визначається поєднанням фольклорних елементів із модерною поетикою. В її віршах присутні ремінісценції народних пісень, обрядовості, діалектизмів, що підсилюють етнокультурну маркованість текстів. При цьому синтаксична структура часто наближена до ритмічної прози або верлібру, що дозволяє гнучко передавати інтонаційне розмаїття й психологічну глибину. Поетичне мовлення характеризується високим ступенем метафоричності, густотою сенсів, що вимагає від читача активного співпереживання й інтерпретації. Як вважає В. Агеева, «поезія Марії Матіос знаходиться на межі інтимного щоденника і національної епопеї».

Збірка *«Сад нетерпіння»* є яскравим прикладом синтезу інтимного і філософського, де особистісне переживання перетворюється на універсальну формулу екзистенції. Тема нетерпіння – очікування, прагнення, страждання – виводиться в символічне поле, у якому відбувається злиття минулого, сучасного і вічного. Символіка саду в поетиці М. Матіос часто має біблійні конотації: це місце спокуси, втрати, пам'яті та відродження.

М. Матіос у романі *«Солодка Даруся»* порушує тему мовчання як стратегії виживання. Це прозовий літопис про особисту трагедію, що водночас є метафорою колективної травми. Її тексти вкорінені в гуцульський етнокод, що, однак, не обмежує авторку – навпаки, підносить локальне до універсального рівня.

1. Мовчання як спосіб самозахисту

«Даруся все чує і все знає, лише ні з ким не говорить. Вони думають, що вона німа. А вона не німа. Даруся просто не хоче говорити. Слова можуть робити шкоду».

Це мовчання – не вроджене чи хворобливе, а свідомий вибір, вкорінений у дитячій травмі. Даруся розуміє силу слова, його здатність нести загрозу, тому обирає мовчати. Це мовчання – не

слабкість, а форма контролю над реальністю, де правдива розмова може мати фатальні наслідки.

2. Мовчання як пам'ять про травму

«Вона твердо знала, що сказала лише одне слово: "Тату...", а голос сам ішов собі з горла, ніби й не пропадав ніколи...».

Даруся говорить лише на могилі батька. Це мовлення – священне, обмежене простором, де вона відчуває безпеку. Її німота – пам'ять про біль, про зраду, про покару, що її чекала за дитячу правду. Голос стає символом втраченої ідентичності, а могила – місцем відновлення себе.

3. Мовчання як колективний код виживання

«Співанка також шкоду приносить. Іванна з Василем доспівалися про червону калину такої, що у Сибір їх відвезли...».

Мовчання у творі має не лише особистий, а й колективний вимір. Це досвід покоління, що виживало в умовах репресій, де слово могло бути використане проти тебе. Цей страх змушував не лише мовчати, а й забувати, витісняти, вдавати, що нічого не сталося.

4. Локальне як універсальне: гуцульська душа в глобальному контексті

«Вона часом навіть копає посеред городу яму на глибину до своїх крижів... Земля витягує біль і дає їй соки».

Даруся лікує себе землею, водою, деревами – символами прадавнього, дохристиянського зв'язку людини з природою. Її поведінка вкорінена в етнокультурному ґрунті, але цілком зрозуміла людині будь-якої культури, яка шукає порятунку в тому, що не зраджує.

5. Солодкість як фальшива маска болю

«А Даруся не дурна – вона солодка... Вони в селі собі думають, що Даруся не розуміє, що, аби не казати дурна, вони їй кажуть солодка».

«Солодкість» – це лицемірна маска співчуття, якою село приховує своє несприйняття і страх перед інакшістю. Це ще один аспект мовчання – коли громада називає речі не своїми іменами, щоб не бачити правди.

Мовчання Дарусі – це її мова, її бунт, її молитва, її пам'ять. Через історію однієї жінки М. Матіос показує всенаціональну травму, де слово могло стати вироком. І водночас – силу жіночої душі, що виживає, мовчачи.

Творчість М. Матіос – це глибоко емоційна, культурно закорінена і філософськи осмислена художня система, в якій поєднуються особисте та національне, тілесне та сакральне, голосне слово й болісне мовчання. Її поезія й проза створюють цілісний світ жіночої чутливості, внутрішнього опору, пам'яті й терпіння. Через образи землі, природи, матері, жінки-потерпілої, але нескореної, авторка не просто зберігає національну ідентичність, а перетворює її на універсальну мову болю, гідності й надії. В опозиції до поверхової сентиментальності в її текстах народжується глибинна правда – про людину, що вміє мовчати, коли це єдиний спосіб вижити, і про слово, яке повертається тільки там, де ще живе любов. Поезія і проза М. Матіос – це не лише література, а акт свідомого пам'ятання, де кожен голос, навіть мовчазний, має значення.

Василь Шкляр своєю повстанською прозою, зокрема романами «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся», утвердив образ національного героя, здатного на боротьбу й жертву. Його стиль – прямолінійний, емоційний, часто патетичний, але резонанс цієї прози засвідчує потребу суспільства в міцному історичному корінні.

Аналізуючи роман В. Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон», слід звернути увагу на мовно-стильові засоби, за допомогою яких автор творить образ національного героя та відображає атмосферу драматичної історичної доби. Цитати з твору не лише ілюструють ключові мотиви – жертвність, спротив, відданість ідеї, – а й надають емоційної напруги оповіді, змушують читача співпереживати і задуматися над цінністю історичної пам'яті. Через художнє слово Шкляр не просто реконструює події визвольної боротьби, а створює візуально і психологічно переконливі сцени, які утверджують образ героя як носія морального ідеалу. Розглянемо окремі цитати, що найвиразніше розкривають ці ідейно-художні особливості.

1. Героїзм і жертвність як засадничі риси національного характеру

«На їхньому чорному бойовому прапорі був напис: "Воля України або смерть"».

Цей гасло – не просто риторика, а життєвий вибір повстанців Холодного Яру, для яких боротьба за Україну була справою життя і честі. Це символ безкомпромісності, що формує архетип українського героя – свідомого, відчайдушного і гідного.

2. Герой як моральна вертикаль і взірець незламності

«Чорний Ворон... навіть своїх убиває, тих, що піддалися на амнестію... Ті, що піддалися на амнестію, не мої. Чека їх все одно знищить, але спершу витрусить душу і все випитає».

Чорний Ворон уособлює сувору правду війни. Для нього зрада – це вирок, а компроміс – шлях до загибелі. Його поведінка позірно жорстока, але зумовлена тверезим усвідомленням історичної логіки: ворог не залишає живих. Цей герой – не романтизований, а жорстко реалістичний.

3. Віра в майбутнє через силу традиції

«Добре, хоч чоботи зняли, – сказав отець Олексій. – Так йому буде легше іти до раю».

Ця сцена похорону отамана Веремія відображає народне мислення, сакральність смерті героя. Навіть у найтемніші часи зберігається ритуал, віра у вищий сенс, що й робить традицію духовним щитом нації.

4. Символічна образність і романтизована епічність

«На сусідньому дубі давно вже прокинувся старезний чорний ворон... Ворон, хоч був і сліпий на одне око... досі не стомився спостерігати за людськими дивацтвами».

Чорний ворон – не лише прізвисько героя, а й символ історичної пам'яті. Цей птах бачить і пам'ятає, як і сама земля, що не забуває тих, хто пролив за неї кров. Шкляр надає подіям епічної глибини, поєднуючи реальне й символічне.

Образ героя в «Чорному Вороні» – синтез історичної правди, народної міфології та письменницького осмислення. В. Шкляр відновлює перервану традицію героїчного оповідання в українській літературі, повертаючи читачеві гордість за свою історію та приклад мужності. Його роман – не просто художній твір, а морально-історичний маніфест, актуальний і сьогодні.

Роман В. Шкляра «Маруся» – це глибоко емоційне й ідеологічно насичене художнє осмислення визвольної боротьби українського народу в період 1919–1920 років. Центральною постаттю твору є Маруся (Саша Соколовська) – реальна історична особа, яка після загибелі трьох братів очолила повстанський загін і стала символом незламного духу та жертвності.

У творі порушуються теми любові та втрати. Романтична лінія між Марусею та козаком Мироном додає глибини образу героїні, показуючи її не лише як воїна, але й як жінку, здатну на глибокі

почуття. Проте боротьба та обставини розлучають закоханих, підкреслюючи трагізм епохи.

В. Шкляр використовує емоційно насичені цитати, щоб передати напругу та драматизм подій: *«Втрати в боротьбі завжди будуть меншими за ті, яких ми зазнаємо в покорі»*; *«Мужність там, де любов»*; *«Боротьба не має кінця без досягнення мети»*. Ці висловлювання підкреслюють ідею, що справжня відвага народжується з любові до Батьківщини та близьких.

Таким чином, *«Маруся»* – це не лише історичний роман, але й глибоке дослідження людських почуттів, моральних виборів та національної ідентичності. Через образ Марусі Шкляр передає силу духу українського народу, його прагнення до свободи та готовність боротися за свої ідеали.

Отже, повстанська проза В. Шкляра, зокрема романи *«Залишенець. Чорний Ворон»* та *«Маруся»*, формує цілісний ідеал українського національного героя – незламного, самовідданого, духовно цілісного. Через художньо насичені образи Чорного Ворона та Марусі автор художньо відтворює трагічні сторінки історії, утверджує героїчну парадигму, в основі якої – гідність, пам'ять, любов до рідної землі та готовність до жертвності. Поетика В. Шкляра резонує з духом сучасного читача, якому важливо мати приклади історичної стійкості та моральної сили. Його твори повертають до минулого, консолідують націю навколо спільних цінностей – свободи, боротьби й духовного незламлення.

Варто згадати й постать Л. Костенко – морального авторитета української нації, чий художній голос звучить особливо вагомо в період історичних зламів і культурної турбулентності. Її роман *«Записки українського самашедшого»* є не лише естетичним жестом, а й актом інтелектуального спротиву, політичним і духовним маніфестом. Цей текст – своєрідна хроніка посттоталітарного суспільства, зашифрована у формі особистого щоденника, де авторка з болісною точністю діагностує стан колоніально травмованої нації. У творі рефлексує інтелігент як носій українського духовного етосу, ціле покоління, що опинилося у часовому розламі між зруйнованим минулим і непевним майбутнім. Роман потлумачується сучасними дослідниками як текст, побудований на деконструкції імперських стереотипів, спробі реконструювати автентичну національну міфологему, відстояти культурну тяглість і гідність людини в умовах історичної амнезії.

На межі документалістики й філософської прози, «Записки...» водночас демонструють і глибоку інтертекстуальність: алюзії на М. Гоголя, Ф. Кафку, А. Камю, Ж.-П. Сартра, біблійні ремінісценції, візуальні образи європейського мистецтва, вписують українську дійсність у широкий культурний контекст. За спостереженням дослідників, жанрова форма твору тяжіє до гібридності, поєднуючи риси роману-рефлексії, роману-протесту, соціальної хроніки й філософського трактату. Саме через цю складну симфонію голосів та образів постає герой, змучений, травмований, але не зломлений – представник «породи, що вимирає» – інтелігенції, яка прагне залишатися Людиною в нелюдському часі.

Письменниця свідомо обирає форму щоденника – фрагментарну, багатоголосу, внутрішньо напружену, – як таку, що максимально відповідає самій природі посттоталітарної свідомості. Її головний герой, програміст-інтелігент, фіксує події крізь призму особистого болю, моральної втоми, але й принципової відмови капітулювати. У його свідомості співіснують травма Чорнобиля, спогади про Революцію на граніті, образи культурного розпаду й ностальгія за зниклими сенсами. Змалювання української дійсності постає як процес болісного виходу з колоніального «підземелля» – стану втрати суб'єктності, гідності, імені. Саме тому в романі авторка так часто вдається до мовчазного спротиву, парадоксального гумору, іронії, інтелектуального гри з текстами культури – це не просто стилістичні прийоми, а механізми виживання, способи зберегти людяність серед безумства.

Не менш важливо, що Л. Костенко звертається до традиційного уявлення про українську духовність як джерело сили: Майдан, змальований у романі, постає символом політичного протесту, простором сакральної злуки поколінь, відновлення пам'яті, очищення мови, воскресіння волі. Наратив авторки ґрунтований на засадах гуманізму, відповідальності перед минулим і майбутнім, на переконанні, що навіть на тлі екзистенційної руїни людина має право на гідність, а нація – на відродження. Саме в цьому полягає естетична й етична сутність роману. Слово Л. Костенко – як відгомін літопису, що не дозволяє стерти корені і мовчати про травму..

Українська література кінця ХХ століття – це не лише естетичний експеримент, а й культурне переосмислення. Це поєднання гри й болю, слова і тиші, нового й забутого. Як писав літературознавець

В. Моренець, «український постмодернізм – це спосіб зцілення пам'яті». І справді, крізь усі карнавальні маски, готичні образи, постмодерні жонглювання формами – проступає найголовніше: глибока спроба сказати правду про себе, про народ, про час.

Українська література кінця ХХ століття стала періодом глибокого оновлення. З одного боку, вона зберегла духовно-моральні традиції, з іншого – відкрила нові горизонти мислення й мистецької форми. Через поєднання традицій і новаторства українське слово набуло нової сили, перетворившись на потужний інструмент національного самоствердження і культурного діалогу з Європою та світом.

Українські письменники цього часу – від старших, котрі пройшли крізь радянську епоху, до молодших, які вже творили у нових умовах незалежності, – розпочали розмову про забуті теми, зруйновані ідентичності та екзистенційні тривоги. Література стала не просто відображенням дійсності, а способом осмислення історичної пам'яті, інструментом глибинного внутрішнього очищення.

Важливо, що на перетині поколінь і поетик утвердилася багато-голоса парадигма – від постмодерного іронічного письма до інтимного щоденникового самовираження. Таким чином, кінець ХХ століття для української літератури став часом не завершення, а початку – нового, часом болісного, але життєдайного руху до власної сутності. Література, знявши зі себе пута цензури, промовила від імені історії, культури й людини.

Навчальне видання

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

**Методичні рекомендації для здобувачів спеціальності
А4 Середня освіта. Українська мова і література
галузі знань А Освіта
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-методичний посібник**

Відповідальний за випуск: О.Ю. Кудріна
Комп'ютерний набір і верстка автора

Підписано до друку 23.02.2026 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 3,13.
Ум. фарб.- відб. 3,13. Обл.-вид. арк. 2,42.
Тираж 50 пр. Вид № 4.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.